

Anmeldelser

todiske ideal om nærlæsninger af primærtekster, og endelig sine læses rimelige forventninger. Måske man i nogle tilfælde er bedst tjent med selv at læse primærteksterne.

Niels Brügger

Pandoras æske

Philosophia 25, 3-4. *Verden om tænkningen – Mennesker, ting og natur*, Århus 1998, 287 sider. Kr. 150.

Under betegnelsen *science studies* – en nytilkomling der snart runder de 25 år – samles forskellige sociologiske og antropologiske studier af videnskaben. Udover at forenes i en fælles opposition mod det fortærskede traditionelle epistemologiske videnskabssyn og dens tilhørende historiografi ophører tilsyneladende efterhånden alle ydre ligheder, med den trivielle undtagelse naturligvis, at der hersker enighed om at (ville) være uenig. Under fælles tilslutning bag begrebet *konstruktivisme* skjuler sig i dag en mangfoldighed af opfattelser og fortolkninger heraf. I det mindste må der nu skelnes mellem *cultural studies of science* (aktør-netværksteori; Latour, Callon, Law, etc.) og den noget ældre *sociology of scientific knowledge* (her SSK; Collins, Shapin, etc.). I det store hele er disse diskussioner indtil for ganske nylig forblevet ganske ubemærkede herhjemme.

Hvorledes så åbne en sådan Pandoras æske? Redaktørerne vedgår sig eksplicit et ensidigt perspektiv, idet nummerets singulære konvergenspunkt er lagt hos Latour og aktør-netværk tilgangen, med oplagt emfase på dennes 1991 opus *We Have Never Been Modern*. Oplagt – da netop dette værks opgør med epistemologien åbner en række

Anmeldelser

ontologiske og modernitetsteoretiske spørgsmål. Bekvem – da æskens låg smækkes i ligeså hurtigt som den åbnes, idet Latour med sin bemærkning om at *socialkonstruktivismen* “kun varede et kort øjeblik”, tydelig vis anser sig selv som overvinder af denne. Vi behøver altså ikke længere at tage socialkonstruktivismen alvorligt; æsken er lukket, alene Latour slap ud, tilbage står nu kun den symmetriske antropologi og de variable ontologier. Men væk er også den tidlige Latour fra 1980erne med de mikro-empiriske studier af laboratorie-praksis og videnskabelige diskurser. Tilbage står efter min mening et (ganske vidst veltalende og charmerende) filosofisk vrøvlhoved og intrigemager.

Nummeret rummer fire specifikt filosofiske bidrag. Finn Olesen opsummerer i sin artikel feltets generelle tilblivelseshistorie fra positivismeoppgøret i 1960erne over Edinburgh- og Bath-sociologien til 1980ernes praksisstudier og fremkomsten aktørnetværks tilgangen, hvilket han gør grundigt og rigtigt godt. Blot skal der her knyttes to kommentarer: Kuhn og de øvrige “nye videnskabsfilosoffer” (HPS) ses som eksponenter for en fornyet interesse i detaljerede historiske studier, hvilket utvivlsomt også er sandt, men kun udgør den halve sandhed, idet HPS i det væsentlige selv er et produkt af en import ind i videnskabsfilosofien af de afgørende nye filosofiske indsigter, som en tidligere historiografiske revolution i 1930erne (Cassirer, Burt, Koyré, Butterfield etc.) bragte for dagen. For det andet stri-

der Finn Olesens *anti-naturalistiske* tolkning af SSK-programmet imod selv en overfladisk læsning af Bloor's *Knowledge and Social Imagery*. Et interessant spørgsmål er hvor vidt, det er korrekt, at fremstille det socialkonstruktivistiske program som inkonsistent og degenererende? Personligt tror jeg ikke, det forholder sig slet så entydigt. Finn Collin redegør i sit bidrag ganske udramatisk og frem for alt klart for hovedindholdet og problemerne ved den Latour'ske variable ontologi. Så er der straks mere sprængkraft i Niels Viggo Hansens artikel, der præsenterer en radikal fortolkning af Whiteheads procesmetafysik samt den variable ontologi og den medfølgende tese om historisering af naturlige objekter. Ideen er, at det nu er muligt at fortolke bl.a. den specielle relativitetsteoris lokalitetspostulat og termodynamikkens 2. hovedsætning som historieteoretiske sætninger (sic!), der qua deres negative udformning udsiger noget principielt om de historiserede naturlige objekters mulige livsforløb. Disse sætninger sætter så at sige *constraints* på de mulige måder *historier* kan udfolde sig på. Tanken er naturligvis indtagende og spændende, men argumentet er ingenlunde selvindlysende og præsenteres da også blot i form af et tankeeksperiment; ej heller bilder jeg mig ind herved at øve artiklen fuld retfærdighed. Endelig koncentrerer Henning Høgh Laursen sig hovedsageligt om realisme-problemet: Den traditionelle realisme (eksemplificeret ved Bhaskar) forkastes men samtidig åbnes

Anmeldelser

døren for en ny pragmatisk realisme, der ikke involverer den gamle eksterne korrespondens-metamor, men søger at behandle *materielle modstande* alene som temporalt emergerende internt i en given eksperimentel praksis (Pickering). Materielle modstande opstår kun relativt til bestemte praksiser – det giver ikke mening at spørge til dem uden for disse. Ikke desto mindre spiller disse modstande en konstitutiv rolle i produktionen af videnskabelig viden. De ovenstående filosofiske betragtninger bringes i spil på forskellig vis, både i en artikel af Latour selv (der symptomatisk nok efter eget udsagn skaber flere forviklinger end afklaringer) samt et interessant interview med bemeldte herre.

Niels Ole Finnemann og Hans Hauge undersøger begge bredere modernitets og kulturteoretiske implikationer af Latours arbejder og bidrager dermed til det helt store perspektiv.

Nummeret rummer desuden tre mere konkret eksemplificerende bidrag, der en smule misvisende kunne betegnes *case-studies*. Marc Berg belærer os, at vi ikke bør se implementeringen af formelle systemer i sygeplejen som en kold ikke-menneskelig instrumentalisme, men som det konkrete udtryk for, at hybriderne ting/mennesker imellem blot antager nye praksis-former. Endnu mere prætentøst bliver det, når vi går til Geoff Bowker & Susan Leigh Star, der under den oprindelige titel *How things (actor-net)work* forlener os med den falske formodning, at vi nu endelig skal indvies i

... ja, hvordan ting nu engang virker. Stor er skuffelsen derfor, når vi efter 23 slet skrevne sider og nogle gevaldige armsving i den tomme luft præsenteres for den tilsyneladende plausible, trivielle og alt andet end arkane konklusion, at “[d]en moderne teknovidenskabs trolddom består af en masse hårdt arbejde.” Lad mig blot fremhæve to eksempler på decideret dårligt *scholarship*. På det absolut dramatiske højdepunkt præsenteres vi for en arbejdstese, der lyder som følger; “-verden skal ændres, sådan at aktør-netværksteoriens beskrivelse af virkeligheden bliver sand.” Det fremgår af konteksten at denne “verden”, der skal ændres, er identisk med sygepleje-praksis. Men: Hvorfor alverden så ikke blot skrive sygeplejen? Flere steder henviser forfatterne til “Latours superbe *Science in Action*” eller “MacKenzies vidunderlige studium af “missilpræcision”“. Dette synes gode eksempler på den form for kollektivt rygklapperi Gross & Levitt blotlagde i deres bog *Higher Superstition; The Academic Left and Its Quarrels with Science*. Da jeg så ville krydstjekke et par uklare sætninger med originalen, var jeg ikke i stand til at finde nogle referencer til originalartiklen. Har man blot glemt disse, eller er originalen upubliceret? Også på det sidste punkt forbliver nummeret tavst. Jeg kunne et øjeblik ikke undslippe den uhyrlige mistanke, at man måske stod over for endnu et af disse infame akademiske fupnumre.

Det er derfor en stor glæde, at kunne afslutte denne hastige *tour de force* med et

vaskeægte eksempel på gedigent historisk håndværk i form af en artikel af Hans Buhl. Heri præsenteres og dokumenteres den befriende tanke, at aktør-netværks tilgangen og andre lignende systemteoretiske modeller finder anvendelse primært som heuristiske redskaber, der gør det muligt at beskrive og tyde konkrete teknologihistoriske *cases*. Dette er belyst ved udviklingen af buesender-systemet i Danmark og USA.

Selvom enkelte af nummerets mere konkrete *case-studies* mangler klarhed, giver de filosofisk orienterede artikler et glimrende billede af de problematikker aktør-netværksteorien rejser og kan således anbefales. Dog er det næppe det mest informative sted at starte, hvis man ikke på forhånd er bekendt med Latours *We Have Never Been Modern*.

Henrik Knudsen

Middelalderens alkymi

Aksel Haaning, *Naturens lys – Vestens naturfilosofi i højmiddelalder og renaissance 1250-1650*, København: C.A.Reitzels Forlag 1998, 454 sider. Kr. 395.

Da jeg i sin tid (fra engang i 1970erne til midten af -80erne) var indskrevet som student på Institut for Idéhistorie, var middelalderen og dens filosofi ikke i høj kurs. For de daværende marxister var middelalderen nærmest identisk med den feudale produktionsform, der gik forud for kapitalismen, for Sløk var den et uinteressant interregnum mellem antikken og renaissanceen.

Det har heldigvis ændret sig: Fra omkring midten af 1980erne har man både i det akademiske miljø og i den bredere offentlighed kunnet spore en stigende interesse for middelalderen – navnlig tiden fra omkring det 10. til det 15 årh., og samtidig har billedet af middelalderen ændret sig fra henholdsvis oplysningstidens og romantikkens stereotyper til en mere nuanceret opfattelse af middelalderen som en dynamisk og konfliktuel epoke; det var her, det Europa, vi kender i dag – samt dets problemer – så småt begyndte at tage form.

Ligeledes har billedet af middelalderens tænkning undergået en revision: Hvor filosofi – og idéhistorikere tidligere (for såvidt de overhovedet beskæftigede sig med middelalderen) fokuserede på de storslåede, gotiske systembygninger som fx Thomas